
Dragi Stefanija
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

V JEZIKU JE IME, IDENTITETA, ZGODOVINA

Vse bolezni družbe se kažejo v bolezni jezika. Če je bolan jezik, je bolna celotna družba. Ko zboli jezik, zboli družba. Prve ječe, prvi zločini in prve grobnice se zasnujejo v jeziku in govoru. Prve mine so jezikovne, te najprej eksplodirajo v jeziku in govoru, nato pa v domovih in mestih. Po jezikovnih bitkah nastopijo vojaške ...

Noam Chomsky o novinarstvu

1

Koliko besed so proti Makedoniji, Makedoncem, makedonstvu, makedonski preteklosti, jeziku in državi izrekli njeni sosedi! Zdi se, da je Makedonija Hirošima na Balkanu, se pravi, da je ni: Grki bi ji radi vzeli ime in vse, kar se imenuje makedonsko, Bolgari si želijo, da ne bi bilo makedonskega jezika, Srbi pridigajo, da ni makedonske pravoslavne cerkve, Albanci pa sanjarijo, da ni zahodne Makedonije, ker je menda njihova (in sicer podarjena kot Albanija pred sto leti ali nedavno Kosovo). Makedonija je obkrožena z imperialističnimi apetiti sosedov kot v pravi vojni. Le da ni pravega streljanja (razen leta 2001, ko so streljali albanski teroristi, ki so jih Evropa in ZDA preimenovala v borce za človekove pravice), pač pa diplomatska besedna strupena artilerija »demokratične« Grčije, okajanje makedonske pravoslavne cerkve s strani srbske cerkve z nekrščanskim kadihom in dobronamerna rezila Bolgarije ob očitnem jezikovno-zgodovinskem prekrojevanju. Lahko bi rekli, da je Makedonija z vseh strani obkrožena s sosedi, ki se pretvarjajo, da so jagnjeta,

v bistvu pa so volkovi. Makedonija je zadnjega četrt stoletja v verbalni vojni z vsemi. Še inkubatorsko izvaljena državica Kosovo je pokazala zobe z embargom na uvoz makedonskega blaga, ki pa se je k sreči razumno končal. Zaradi takih sosedskih odnosov Makedonija ne more niti v NATO niti v EU.

Dve državi, najprej Bolgarija, čez dve leti pa še Srbija, sta priznali realno obstoječo državo z normalnim imenom kot Republiko Makedonijo. Albanija, ki naj bi kazala nekakšno razumevanje za Makedonijo, jo je priznala z nerodno kratico Nekdanja/bivša jugoslovanska republika Makedonija (BJRM) in se s tem pridružila EU, ZDA in Grčiji. Grki imena Makedonija niti ne omenjajo, razen ko gre za njihove *erga omnes* predloge, s katerimi zatirajo makedonsko nacijo, jezik, zgodovino in tradicijo. Najpogosteje namesto izraza Makedonija uporabljajo izraz *Skopja* 'Skopje'. Menijo, da bi pred imenom Makedonija moralo stati ime *Gornja* ali *Dolnja*, *Severna*, *Vardarska*, *Slovanska*, ali naj bi se imenovala – najnovejši izum – Makedonsko-albanska republika.

2

Pa začnimo na vzhodu. Bolgarija je Makedoniji najbližja slovanska krščanska država, s sorodnimi običaji, preteklostjo in jezikom. Bolgarija je prva priznala Makedonijo kot samostojno državo, vendar je, potem ko je postala članica EU in NATA, izrazila dvom o posebnosti makedonskega jezika in željo po reviziji zgodovinskih dogodkov in osebnosti iz makedonske zgodovine. Makedonci so se skupaj z Bolgari borili proti turški državi in grški cerkveni politiki. Imeli so skupne organizacije, ki so delovale proti pogrčevanju ali turškemu despotizmu, vendar je bila vedno jasna razmejenost na bolgarski in makedonski del. V pirinski regiji, ki so jo naseljevali pretežno Makedonci,¹ je Bolgarija po drugi svetovni vojni do leta 1948 pokazala demokratično voljo in pogum. Odprla je makedonske šole, knjižnice, gledališča, kulturne domove. Vsega pa je bilo konec z razvpitim informbirojem, ko so pravice Makedoncev nenadoma ugasnile. Bolgarija se je pozneje izkazala z dodeljevanjem manjšinskih pravic Makedoncem iz pirinske regije, pa tudi s tem, da je kot prva priznala Republiko Makedonijo, tako kot bi morale narediti vse članice EU, če jim ne bi nasprotovala Grčija, ki se ponaša z ugledom »začetnice evropske civilizacije«.² Vseeno pa se Bolgarija ni odpovedala tezi, da je makedonski knjižni

¹ Bolgarija je imela v balkanskih vojnah največjo, najbolje organizirano in najmočnejšo vojsko, pa je na koncu dobila najmanjši del prej turškega ozemlja, čeprav je imela največ žrtev, okrog 40.000, medtem ko so Grki z najšibkejšo in najmanjšo vojsko imeli 5000 žrtev, dobili pa največji del ozemlja.

² Grčija, ki si je prisvojila največji del (51 %) makedonskega etničnega ozemlja, noče priznati nove zgodovinske realnosti – Republike Makedonije (imena, naroda, zgodovine in jezika). Makedonski jezik šteje za grški in pravi, da so tudi antični Makedonci govorili grško, kar je popolna zgodovinska neresnica, saj so visoki oficirji v armadi Aleksandra Makedonskega govorili in ukazovali v makedonskem in ne grškem jeziku. Grška ošabnost, ki jo podpira EU, temelji na zmotnem prepričanju, da so temeljni zahodne filozofije grški. Mar so pozabili ali namerno preskočili dejstvo, da je bil prvi znani filozof na svetu egipčanski župan Memfisa Ptahotep? Tudi vsa grška arhitektura, literatura in kultura so se zgledovale pri egipčanskih svetiščih in mislih faraonov in njihovih učiteljev ter svečenikov.

jezik zahodnobolgarski dialekt. Med južnoslovanskimi jeziki sta makedonščina in bolgarščina res najbolj sorodni, toda makedonska slovnična struktura (trojni postpozitivni člen, zaimki, bogastvo glagolskih oblik in specifičen naglas) ter besedišče se razlikujeta od bolgarske knjižne norme. Mar ni splošno znano, da so vsi knjižni jeziki nastali iz nekega dialekta, ki je bil sprejet kot knjižna norma ter se skozi čas bogatil? Makedonski knjižni jezik je nastal na podlagi osrednjega makedonskega narečja (Veles, Prilep, Bitola), medtem ko bolgarska knjižna norma izhaja iz trnovskega dialekta (vzhodna Bolgarija), ki je od makedonskih govorov oddaljen na stotine kilometrov. V mojem mestu Ohridu so se še danes, po toliko letih vpliva knjižnega jezika, ohranili dialekti, tako da v mestu razlikujemo štiri tipe govorov, ki se sicer ne razlikujejo tako, da se govorci med seboj ne bi razumeli, vendar razlike obstajajo, kot legitimacija, da nekdo prihaja iz četrti Varoš, drugi iz Mesokastra, tretji iz Košišč, četrti pa iz četrti Vlaška Mala (celo Gorna in Dolna), nemara pa obstaja še peta, heterogena govorna skupina prišlekov. Makedonski jezik se razlikuje od bolgarskega precej bolj kot hrvaški od srbskega.

Kaj pa makedonska literatura? Če bi bila jezika enaka, ne bi bilo prevodov iz bolgarščine v makedonščino in narobe. Srbske knjige se (če so v latinici) prodajajo in berejo tudi na Hrvaškem, hrvaške pa v Srbiji, brez prevoda. Nerazumljivo je, da Bolgarija danes otežuje sprejetje Makedonije v EU in NATO. Država je kompleks nekega ljudstva na nekem ozemlju, z enotnim jezikom, kulturo, običaji, zgodovino, tradicijo. Države ne priznavajo posebej jezika, običajev ali kulture, temveč priznajo države, v katerih živijo prebivalci z vsemi navedenimi posebnostmi. In če priznaš neko državo, priznaš vse v njej.

Bolgarija makedonski jezik proglašja za zahodnobolgarski dialekt. Podobno znanstveno neumnost bi lahko izustili tudi mi, Makedonci, in bolgarščino razglasili za vzhodnomakedonski dialekt. Bolgari otežujejo sprejetje Makedonije v EU s tem, ko nočejo priznati makedonskega jezika. Nesramno, če pomislimo, da je naše vzhodne sosedo oče Paisij (ki je bil makedonskega rodu) nekoč karal, ker so se sramovali imena Bolgari.

Za Makedonce bi izguba imena in jezika pomenila izgubo identitete in države. To so vedeli že partizani v času boja proti fašizmu, ko so prepevali:

Krvavi fašisti, sprevidite že:
 makedonsko ime nikoli ne umre.
 (Нека разберат крвави фашисти
 Македонско име нема да загине.)

3

Najbolj od vseh nasprotuje Makedoniji Grčija, ki je od nekdaj evropska ljubljenska. Grki se niso bali le Aleksandra Makedonskega, temveč tudi imena Makedonija. Zdi se, da se je ta zgodovinski strah ohranil do danes. Po podpisu lizbonske deklaracije, ko

sta bili samo Makedonija in Slovenija dovolj pripravljeni za mednarodno priznanje, se je nenadoma zgodilo, da se Makedonija ne le ne sme priznati, temveč se mora izbrisati tudi njeno ime. Danes se zdi, kot da so Grki popustili in privolili v uporabo imena Makedonija, vendar le z dodatki, ki napeljujejo k spremembi makedonskega jezika, identitete, zgodovine, slovstva, literature. Makedonec bi moral po grških zahtevah biti Severnomakedonec, makedonski jezik severnomakedonski, pesem severnomakedonska itd. Ali lahko kdo v Makedoniji privoli v takšno izgubo?³

Po triindvajsetletnem grškem antimakedonstvu je 95 % sveta priznalo ime Makedonija. S tem je Grčija že izgubila spor glede imena. Produktivni grški pisatelj Nikos Dimou, član novoustanovljene stranke Potami (Reka), je kot gost na televiziji Sky v Grčiji 11. marca 2014 izjavil: »Vprašanje imena so grške vlade napačno vodile že od samega začetka. Glede tega smo že izgubili.«

V grškem delu Makedonije danes živi vsaj milijon Makedoncev, ki govorijo makedonsko od otroštva, kljub zatiranju tega jezika vse od leta 1913, ko so morale odrasle osebe za izrečeno makedonsko besedo plačati denarno kazen, govorjenje v makedonščini pa je včasih privedlo tudi do zaplembe hiše. Milejša kazen je bila za izgovorjeni stavek, saj je takrat govorec moral popiti le kozarec ricinusovega olja. Tudi danes dušijo dejavnost makedonskih organizacij, kot je Vinožito, njihovim članom pa člani parlamentarne fašistične stranke Zlata zora grozijo celo z likvidacijo. Obstaja nekaj makedonskih kulturnih društev, ki negujejo makedonsko folkloro in besedo, ki pa jim grške oblasti niso naklonjene in jim ne pomagajo.

4

Čeprav se zdi, da zahodna sosedna Albanija izkazuje prijateljstvo do Makedonije, jo je iz strahu pred Grčijo priznala pod neustreznim akronimom FYROM/BJRM. Makedonci imajo v Albaniji svoje osnovne šole. Imeli so jih tudi v času Enverja Hoxhe, sedaj pa se v krajih z makedonskim prebivalstvom povsem svobodno govori makedonsko, obstajajo tudi makedonski kažipot. Lepo, vendar ne povsod, kjer živijo Makedonci, ki jih je v Albaniji okoli 400.000, več, kot je Albancev v Makedoniji.

V Makedoniji imajo Albanci osnovne in srednje šole in univerze v albanskem jeziku. Pri potovanju od Skopja do Ohrida preko Tetova, Gostivarja, Kičeva sem, poleg albanskih zastav ter tu in tam kakšne makedonske, opazil, da so napisi na občinah in šolah najprej v albanščini. Makedonščina je na drugem mestu, čeprav celo v vsiljenem ohridskem sporazumu in v ustavi piše, da morajo v krajih, kjer je več kot 20 % nemakedonskega prebivalstva, makedonskim napisom slediti še napisi v jeziku, ki se govori na tem ozemlju. Na Državni univerzi v Tetovu na oglasnih tablah preberemo urnik samo v albanščini, čeprav na tej univerzi študirajo tudi

---

³ Grčijo polnijo z milijardami iz EU, NATO pa jo oborožuje, čeprav niti en grški vojak ne sodeluje v vojaških spopadih v Aziji ali Evropi, makedonski vojaki pa se borijo v Afganistanu, pred tem so se borili v Iraku, branili so Bosno in Hercegovino, vendar je vprašanje, pred kom in za koga.

Makedonci! Kakšna kršitev zakonov in nasilje nad jezikom večinskega naroda! Enako, najprej v albanščini, šele nato v makedonščini, so zapisana imena ulic. V teh makedonskih mestih skorajda ni imena podjetja, ki bi bilo zapisano v cirilici, in redka so v makedonščini, večina pa jih je v albanščini ali v angleščini. Na potovanju po Albaniji sem videl, da so v krajih s pretežno makedonskim prebivalstvom imena ulic zapisana najprej v albanščini, nato v makedonščini. Tako so označena tudi imena krajev na tablah.

5

S Kosovom (prvo državo v Evropi, ki je po drugi svetovni vojni nastala po diktatu Zahoda) ima Makedonija dobre ekonomske in na površju tudi dobre sosedske odnose.

6

Makedonija do Srbije, razen cerkvenega spora s srbsko cerkvijo, v katerem se skrivajo tudi nekateri jezikovni problemi (knjige, pridige, spovedi), ne goji vidnejših zamer. Uresničujejo se pravice do šolanja makedonskih otrok povojnih izseljencev iz Makedonije v Srbijo. Makedonski jezik se predava na univerzah v Beogradu in Novem Sadu. Makedonska kulturna društva delujejo v več mestih v Srbiji. Celo v srbskem parlamentu je bil makedonski poslanec, ki so ga izvolili Makedonci. Po vsem ozemlju Srbije je posejano okoli sto tisoč Makedoncev.

7

Na koncu naj povem še, kako se o makedonskem imenu, identiteti, jeziku izrekajo politične stranke.

Glede jezika so enotne vse makedonske stranke, pozicijske in opozicijske. To pa ne ustreza albanskim strankam. Veliko je albanskih šol v Makedoniji, kjer se učenci uradno učijo makedonščine, a se je ne naučijo. Vladajoča albanska stranka zahteva, da albanščina postane državni jezik na celotnem ozemlju Republike Makedonije, tudi tam, kjer ni niti enega Albanca. Vse pa se opravičuje z mednarodnim diktatom, imenovanim ohridski sporazum, ki ni bil podpisan na Ohridu, pač pa v Skopju. Mali narod vlečejo za nos veliki rešitelji iz ZDA in evropski slugi. V Makedoniji obstajata dva močna politična nacionalna bloka, makedonski in albanski, ob njiju pa še turška, srbska, romska, vlaška, bošnjaška in druge stranke. Vsakdo lahko svoj jezik uporablja v administraciji, šolah in drugod. Takšna babilonska raznolikost je podedovana že iz Titove Jugoslavije, ko je imel vsakdo pravico povsod uporabljati svoj jezik, v praksi pa se je vse omejilo na srbsščino ali hrvaščino. V Makedoniji se danes albanščina vriva pred makedonščino in druge jezike.

Največji makedonski nacionalni in politični stranki sta VMRO – DPMNE (Notranja makedonska revolucionarna organizacija – demokratična stranka za makedonsko narodno enotnost), ki je osem let na oblasti, in SDSM (Socialnodemokratska zveza Makedonije), ki je v opoziciji. Med njima vlada oster spor glede imena države. VMRO s premierjem Nikolo Gruevskim v neplodnih in mučnih pogajanjih o imenu z Grčijo trdno brani narodno ime brez dodatkov, torej le Republika Makedonija, SDSM pa preko svojega predsednika Zorana Zaeva izkazuje pripravljenost na spremembo, tudi v izjavi iz avgusta 2008: »Glede imena moramo upogniti hrbet.« To bi storil tudi bivši makedonski premier, sedaj preoblečen v bolgarsko državljanstvo, Ljubčo Georgievski (namesto Ljupčo, kot nalaga makedonski pravopis). Nekoč je vodil stranko VMRO, nato pa je ustanovil svoj VMRO z dodatkom NP (Narodna stranka), čeprav je najmanj narodna od vseh. Obstajajo tudi druge manjše opozicijske stranke z enim ali nobenim poslancem, kot so Liberalna stranka, Stranka za podporo Titovemu imenu in delu idr.

Albanci imajo dve večji stranki: DUI (Demokratična unija za integracijo) in DPA (Demokratična stranka Albancev). Tako ena kot druga sta v bistvu nacionalni stranki, tipični stranki za izključno albanske potrebe. Zahtevata vstop v Evropsko unijo in NATO s spremembo makedonskega narodnega imena, ne da bi upoštevali makedonske interese. V bistvu se zavzemata za vsealbansko združitev. Tako kot druge manjše albanske stranke javno izobešata samo albansko državno zastavo brez makedonske, ki bi jo morale po makedonskih zakonih.

Odnosi z albansko manjšino, priznana kot narod, so slabši kot pred podpisom za Makedonijo poraznega ohridskega sporazuma. To je zato, ker so stranke organizirane po etničnem namesto državljskem principu. Stranke se bolj posvečajo etničnim kot ekonomskim problemom, posebno albanske. Opopumljeni od novokomponirane albanske države, Kosova, v soseščini z matico Albanijo, delajo na tem, da bi se pridružili enako govorečim in odkrito ne upoštevajo svoje rodne države Makedonije. Vodja DUI, ki je bil (v nasprotju z vodjem DPA) rojen v Makedoniji, ni v javnosti še nikoli spregovoril makedonske besede. Kako naj se ustvari sožitje z gluhi in nemimi? Ohridski sporazum je bil narejen zato, da bi se zbližali, učinek pa je ravno nasproten, kar se je zgodilo tudi z drugimi sporazumi pod pokroviteljstvom ZDA in Evrope. Tudi daytonski sporazum ni zagotovil enotnosti in miru v Bosni in Hercegovini.

P. S.

Ko sem zaključil ta prispevek, se je ravno začela nova agitacija za predsedniške in predčasne parlamentarne volitve v Makedoniji. Na njih so se stranke združile v dva bloka: makedonskega in albanskega. Z nesrečnim ohridskim sporazumom, ki ga je vsilil Zahod, so se oblikovale stranke na nacionalni namesto na politični osnovi; vanje so včlanjeni samo Albanci ali samo Makedonci. Vsaka stranka vleče na svojo nacionalno stran, namesto da bi skupaj delali v dobro vseh prebivalcev Makedonije. Makedonija je po ustavi unitarna država s celostnim, nedeljivim

ozemljem, ustavo, zakoni in jezikom, v kateri so manjšine pod pritiski Zahoda razglašene za narod in imajo pravico uporabljati svoj jezik v krajih, kjer živi več kot 20 % njihovih pripadnikov. Albanci imajo vse nacionalne pravice, a zahtevajo še več: etnični proračun, dvodomni parlament, sporazumno izvoljenega predsednika države (po možnosti Albanca), ki bi ga volil parlament, ne pa vsi državljani kot sedaj, Badinterjev princip pri odločanju v sodstvu in razglasitev albanščine za uradni jezik na celotnem makedonskem ozemlju, tudi tam, kjer ni Albancev niti za vzorec. Po načrtih albanskih nacionalnih strank, izraženih v zadnjih propagandnih predvolilnih govorih, bi se makedonščina tako minimizirala v korist albanščine.

Iz makedonščine prevedla Namita Subiotto